

”Profana gravar” i medeltidens Lund

Av Peter Carelli

1. Inledning

När vi idag talar om medeltida gravar är det kyrkogården och dess gravlagda individer som vi uteslutande fokuserar på. Detta har sin naturliga förklaring i det faktum att varje litet markingrepp i en medeltida kyrkogård oftast resulterar i att ett stort antal gravar berörs. I en stad som Lund, där 25 kyrkogårdar existerat samtidigt under större delen av medeltiden, är dessa arkeologiska erfarenheter särskilt påtagliga (fig. 1). Den mer än 100-åriga arkeologiska traditionen vid Kulturen i Lund har också resulterat i att mer än ca 10.000 medeltida gravar undersökts och dokumenterats. De många kyrkogårdarna och det stora antalet gravar vittnar om att flera begravingar genomsnittligt bör ha ägt rum varje vecka. Stadsborna bör således ha varit mycket väl förtrogna med det gängse kristna begravningskicket.

När man studerar spridningen av de undersökta gravarna inom stadens rum är det slående hur väl samlade de är till den för ändamålet avsatta tomtmarken, som genom konsekreringsritualen förvandlat kyrkogårdsmarken till en helig plats, en *locus sacer*. Att begravas på kyrkogårdens helgade mark var alltså grundläggande för lundaborna – oavsett politisk, ekonomisk eller social tillhörighet. Det var kort och gott en kristen rättighet för envar att få tillbringa den eviga vilan i vigd jord. Att inte begravas i vigd jord var därför en av värsta saker en människa kunde råka ut

för, något som endast hedningar och exkommunicerade kunde förvägras.¹ Arkeologiska exempel finns även på gravar som påträffats direkt utanför kyrkogårdsgränsen där den absoluta närheten till helgad mark alltså sågs som det bästa alternativet då en begraving inne på kyrkogården av någon anledning inte var möjlig.² Respekten för kyrkogårdens vigda jord måste således ha varit en av de mest fundamentala samhällsnormerna under medeltiden.

Den arkeologiska erfarenheten av kyrkogårdarnas inre struktur visar emellertid en helt annan bild. Äldre gravar grävdes pardonlöst sönder vid yngre gravläggningar och de omrörda benen spreds hur som helst i området. Vid utgrävningen av S:t Stefans kyrka i Lund påträffades drygt 2.000 gravar *in situ*. Utöver dessa dokumenterades även nära 1.250 skelett vars gravar blivit helt förstörda vid senare gravgrävningar.³ Ett särskilt påtagligt exempel som visar på detta sätt att behandla söndergrävda skelett var en liten grop på kyrkogården i vilken en nätt hög av staplade kranier påträffades.⁴ Trots den grundläggande uppfattningen om att de döda skulle uppstå på den yttersta dagen så ansågs det uppenbarligen inte särskilt viktigt att bibehålla skeletten intakta efter själens frigörelse och den därpå följande begravningsakten, förutom i så måtto att de förvarades någonstans i kyrkogårdens vigda jord. En stark indikation på detta förhållande är också det ringa antal identifierade

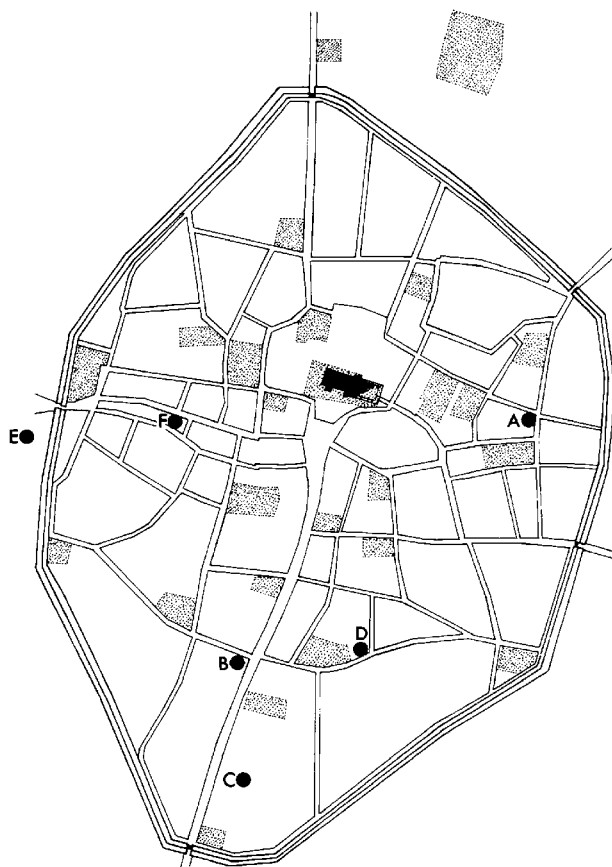

Fig. 1. Karta över Lund med kyrkogårdsmarken omkring år 1500 skrafferad. Punkterna markerar fynd av "profana gravar": A) kv. Själabodarna; B) kv. Gyllenkrok; C) kv. Repslagaren; D) kv. Grynmalaren; E) kv. Gasverket; F) Bantorget. Ritning: Tina Borstam.

människoben som påträffats vid arkeologiska utgrävningar utanför känd kyrkogårdsmark. Trots att regelmässiga arkeologiska utgrävningar utförts i staden i stort sett årligen sedan 1960-talet, finns endast några få enskilda ben registrerade.

2. "Profana gravar"

Mot den här anförda beskrivningen blev fynden vid en utgrävning i kvarteret Gyllenkrok år 1990 mycket överraskande. De rika bebyggelselämningarna visade en utpräglad bostads- och hantverksmiljö med åtskilliga lämningar i form av hus, brunnar, rännor, gropar samt ett stort och varierat fyndmaterial från 1000-talet och framåt. Utöver detta framkom även två gravar som tidsmässigt var åtskilda med minst något hundratal år (fig. 9, grav 1-2).⁵ De bägge gravarna överraskade stort eftersom det endast var 100-150 meter till inte mindre än tre olika kyrkogårdar.

Eftersom de bägge gravarna markant skilde sig från den rådande begravningstraditionen, väljer vi att kalla dem för "profana gravar". Med detta begrepp avses begravningar av människor i rent profana miljöer. Någon uppfattning om hur vanligt detta fenomen var under medeltiden fanns inte då likartade fynd har betraktats som arkeologiska kuriositeter utan särskild betydelse. En genomgång av Kulturens samlingar visade emellertid att ett 30-tal medeltida gravar, som kan kallas för "profana", undersökts och dokumenterats i Lund genom åren (fig. 1).⁶ Totalt sett är detta antal försvinnande litet då det endast utgör en tredjedels procent av det totala antalet medeltidsgravar som undersökts i staden.

De "profana gravarna" kan med andra ord ses som kraftiga avvikelser från den gängse medeltida begravningstraditionen. Enligt talesättet är vi alla inför döden lika. Det stämmer så tillvida att ingen av oss kan undgå döden, men den sista vilans fysiska utformning och belägenhet kan verkligen skifta – här finns absolut ingen definitiv jämlikhet. De allra flesta kristna begravdes visserligen enligt ett mycket likartat mönster där den döde lades på

Fig. 2. Mycket överraskande framkom kvarlevorna av en man i 20-årsåldern vid en arkeologisk utgrävning i kvarteret Gyllenkrok år 1990. Den märkliga kroppsställningen samt avsaknaden av egentlig nedgrävning antyder att den döde lämnats i en grund svacka varefter han täckts över med jord. Foto: Kulturen.

rygg i Ö/V riktning med huvudet i väster för att kunna beskåda Kristi återkomst i öster. De allra flesta arkeologiska undersökningar av medeltida kyrkogårdar har också visat att detta begravningsmönster är fullständigt dominerande.⁷ Utöver dessa grundläggande likheter finns emellertid en rad skillnader mellan gravarna som indikerar betydande sociala skiktningar.⁸

En jämlikhet, som tidigare berörts, var dock alla kristnas rättighet till den vigda jordens vila. Därför är det än mer anmärkningsvärt att finna gravar som avviker från denna grundläggande norm. Eftersom dessa gravar så kraftigt avvek från det vedertagna kristna gravskicket bör synnerliga skäl ha legat bakom valet av detta "profana" gravskick. I detta sammanhang är det även viktigt att betona att valet av be-

Fig. 3. Den besynnerliga graven i kvarteret Gyllenkrok har sannolikt orsakats av ett mord där den mördade unge mannen hastigt röjdes undan av gärningsmännen, en händelse som troligen ägt rum omkring år 1200. Fri rekonstruktionsteckning av Stefan Larsson.

gravningsform påverkades dels av den döde individens gärningar, dels av de begravande individernas val och handlingar. Genom att studera det profana gravmaterialet kontextuellt och morfologiskt har det varit möjligt att indela gravarna i två huvudgrupper: de som föranletts av privata respektive offentliga motiv.

3. *Privata motiv*

De privata eller individuella motiven präglas av rent personliga överväganden. Tänkbara individuella motiv uppstår exempelvis då en mördare söker undanröja sitt offer, då ett dödfött barn av någon anledning

döljs för omvärlden eller då släktingar jordar en självspilling. Det som är gemensamt för dessa privata motiv är att dessa händelser omöjliggjort normala kristna begravningar inom kyrkogårdens hägn. Av samma anledning kännetecknas också dessa gravar av en frihet gentemot de kristna begravningstraditionerna – de gravlagda har inte alltid placerats i ryggläge i Ö/V riktning, kroppsställningen kan vara anorlunda än den gängse och ibland tycks det som om den döde inte ens blivit nedgrävd utan endast övertäckt av jord eller växtlighet. I Lund har blott fyra medeltida gravar påträffats som sannolikt kan placeras i denna grupp.

Det första exemplet är från *kvarteret Själabodarna*, där en utgrävning genomfördes år 1985 (fig. 1 A). Hela undersökningsytan berörde bebyggelselämningar från 1000-1100-talen, framför allt resterna av ett bostadshus med takbärande stolpar. I detta fanns ett golv av hård gul lera samt två härdar liggande strax intill varandra. I ett yngre skede anlades ett nytt lergolv och en ny härd. Dessa skeden har daterats till 1000-talets första hälft. Vid bortgrävningen av det yngsta lergolvet gjordes en överraskande upptäckt då en tydlig barngrav upptäcktes. I denna låg skelettet av ett 0-3 månader gammalt barn i N/S riktning. Graven har tolkats som följderna av ett barnamord, där kroppen grävdes ned under lergolvet i skydd av husets väggar.⁹ En alternativ tolkning, som givits graven, är emellertid att den utgör en "normal" hednisk begravning. Bruket att begrava barn i huskonstruktioner var nämligen vanligt förekommande under järnåldern.¹⁰

Det andra exemplet är från den tidigare nämnda utgrävningen i *kvarteret Gyllenkrok* år 1990 (fig. 1 B). Vid denna framkom mycket överraskande lämningarna efter en man i 20-årsåldern som begravts någon

gång omkring år 1200. Mannen låg på sidan i en något förvriden ställning (fig. 2). Någon nedgrävning kunde heller inte konstateras varför det är troligt att den döde lämnats i en grund svacka varefter han täckts över med jord. Den mest relevanta förklaringen är att den unge mannen mördats och att kroppen hastigt röjts ur vägen av gärningsmännen (fig. 3).

De övriga två gravarna är osäkrare och avsevärt svårare att förklara. Vid grävningens arbeten i kvarteret *Repslagaren* år 1943 påträffades en ensamliggande grav (fig. 1 C). Dokumentationen är dessvärre begränsad, men det framgår att graven, som framkom ”strax över leran”, var orienterad i Ö/V riktning och att den döde vilade på rygg med huvudet i väster. Ett liknande fynd gjordes vid schaktningar i kvarteret *Grynmalaren* år 1948 då en grav innehållande skelettet av en man i 50-årsåldern påträffades (fig. 1 D). Graven, som var nedgrävd ca 40 cm i den sterila moränleran, var något för kort varför benen kommit att ligga krokiga med knäna uppåt. Armarna var böjda upp över bröstet och huvudet låg i vänster sidoläge (fig. 4). Graven kan möjligen dateras till 1000-talet. Även om mer direkta bevis saknas är det högst troligt att dessa bägge gravar är uttryck för privata begravningsmotiv.

4. Offentliga motiv

Som vi sett är de hittills redovisade gravarna präglade av rent individuella eller privata motiv. Det finns emellertid en annan typ av gravar som av allt att döma är resultatet av vad som kan beskrivas som offentliga motiv. Dessa gravar har tillkommit i samband med att den offentliga makten – kungamakten – utövat sina exekutiva straffrättigheter i samhället. Stympningar, avrättningar och skändande begravningar var så speglade straff, som kunde tillmätas vid synnerligen

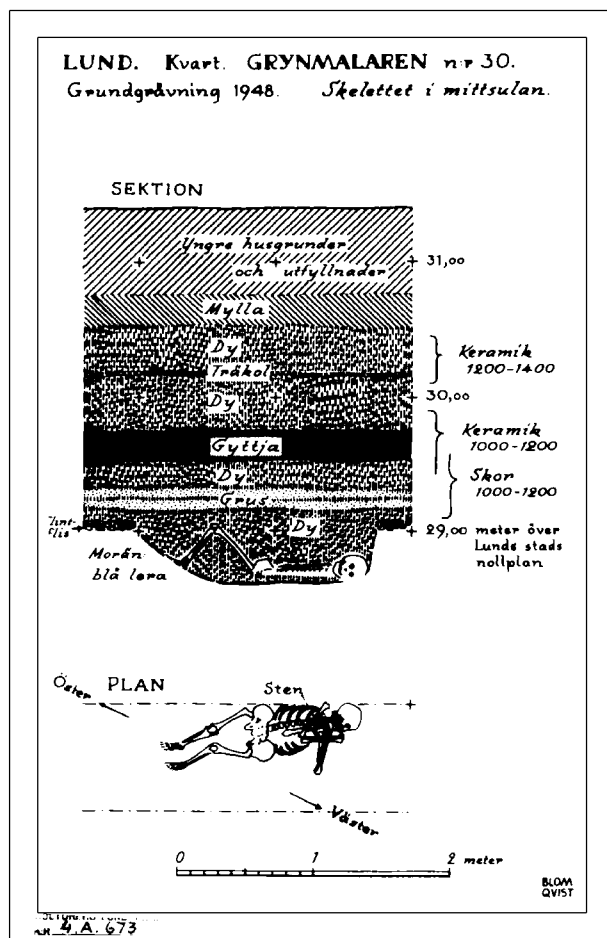

Fig. 4. Sektions- och planritning av mansskelettet som påträffades i kvarteret Grynmalaren år 1948. Ritning: Ragnar Blomqvist, Kulturen.

allvarliga samhällsbrott, exempelvis majestätsbrott. Det mesta talar dock för att dödsstraff var tämligen ovanliga under tidig medeltid då rättsskipningen hade en utpräglad privat karaktär. Under medeltidens gång användes offentliga dödsstraff i ökande

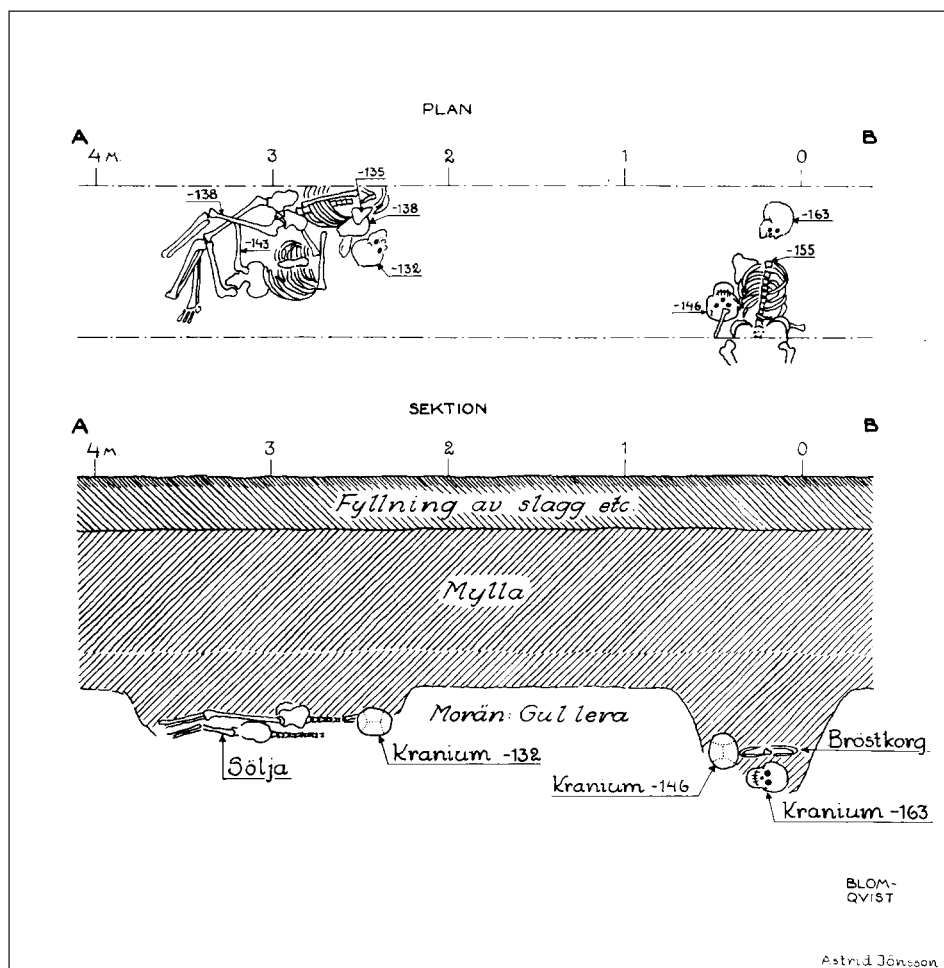

Fig. 5. Plan- och sektionsritning av de bägge gravar som påträffades i kvarteret Gasverket år 1939. Samtliga tre individer som påträffades hade hals-huggits vilket antyder att denna plats under en tid fungerat som stadens avrättningsplats, strategiskt belägen direkt utanför Väster port. Ritning: Ragnar Blomqvist, Kulturen.

omfattning dels på grund av statsmaktens önskan om att begränsa självtäkten, dels som följd av den allmänna skärpningen av straffrätten.¹¹ Intressant nog visar de stora kyrkogårdsmaterial som undersökts osteologiskt i Lund att stymplingar tycks ha varit mycket ovanliga under medeltiden.¹² Ingenting är känt

om var dessa offentliga avrättningar och stymplingar ägde rum, men det är högst troligt att det skedde någonstans inom stadsområdet, måhända på torget, då straffens avskräckande syften var centrala. I Lund finns tre grupper av gravar som kan ha offentliga motiv som förklaring.

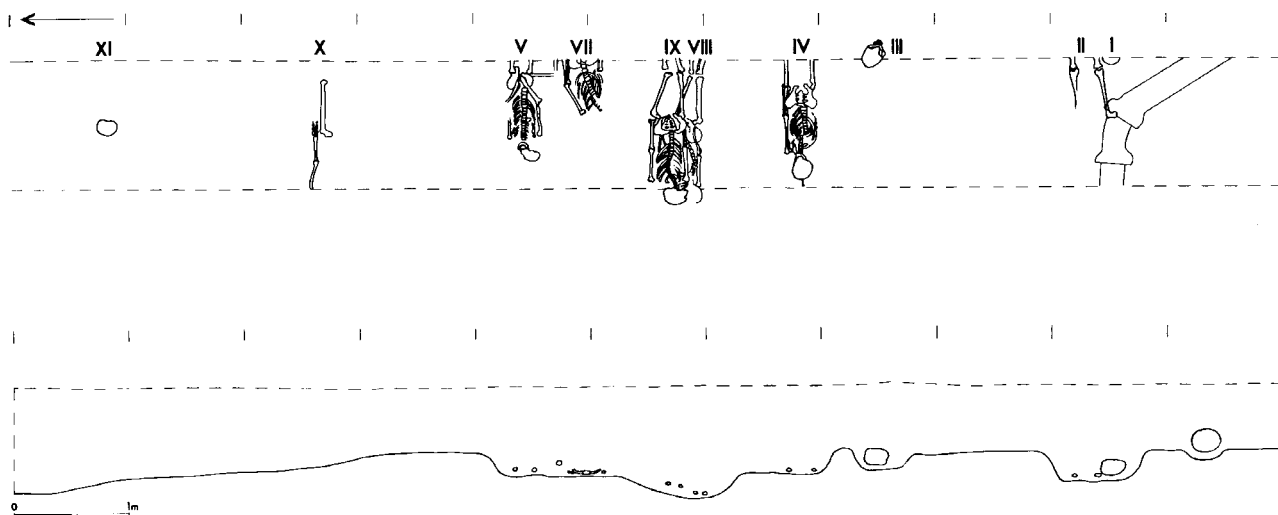

Fig. 6. Plan- och sektionsritning över de elva gravar som framkom vid schaktningsarbeten på Bantorget år 1960. Renritning: Tina Borstam.

Den första gruppen gravar framkom vid tre olika tillfällen under åren 1925, 1939 och 1981 i *kvartret Gasverket*, beläget ett 50-tal meter väster om den medeltida stadsvallen, (fig. 1 E). Totalt rör det sig om tre väldokumenterade gravar, några löst liggande kranier samt uppgifter om ett antal skelett "liggande utan ordning". Den ena graven innehöll skelettet av en halshuggen man, liggande på rygg med fötterna i söder. Något kranium påträffades inte i direkt anslutning till kroppen, däremot framkom tre sådana löst liggande i graven. Den andra graven innehöll två mansskelett. Den ene individen låg på sin högra sida med benen starkt böjda i höft- och knälederna samt armarna framåtsträckta. Den andre individen hade en likartad kroppsställning och låg delvis ovanpå den förste. I graven framkom två kranier tydligt skilda från skeletten (fig. 5). Även den tredje graven, som framkom 1981, innehöll ett mansskelett. Dateringen

av gravarna är komplicerad då dateringsunderlaget är mycket magert. Det mesta talar dock för att gravarna tillkommit någon gång på 1400-talet.¹³ De gravlagda individerna har uppenbarligen avrättats och dumpats i hastigt tillkomna gravar. Det är mycket troligt att denna plats, belägen strax utanför Väster port, fungerat som stadens avrättningsplats en kortare eller längre period under medeltidens senare del.

En möjlig parallell till denna grupp av gravar framkom vid kulvertgrävning år 1960 i sydöstra delen av nuvarande *Bantorget* (fig. 1 F). Inom ett område av ca 10 löpmeter framkom elva identifierbara gravar nedgrävda i den sterila moränleran och som var överlagrade av kraftiga kulturlager (fig. 6). De kan morfologiskt betecknas som ordinära kristna gravar då samtliga individer låg på rygg med huvudena i väster. Dateringsunderlaget är även här magert, men det

Fig. 7. Vid 1990 års arkeologiska undersökning i kvarteret Gyllenkrok påträffades en grav innehållande skelettet av en man i 35-40-årsåldern. Denne hade innan gravläggningen utsatts för en omfattande stympning då bågige händer och bågige fötter huggits av. Foto: Kulturen.

verkar som om gravarna tillkommit någon gång under 1200-1300-talet. Anledningen till att de medtagits som "profana gravar" är att det saknades en kyrklig institution i omedelbar anslutning till gravarna.¹⁴ Anders Andrén har dock föreslagit att gravarna hört till en kyrka som omkring 1150 skulle ha inlemmats med den relativt närbelägna S:ta Maria och S:t Peters nunnekloster.¹⁵ Några indicier för en sådan kyrka och några fler gravar har dock inte anträffats, trots att flera mindre undersökningar ägt rum i området de senaste decennierna. Gravarnas glesa spridning talar även för en relativt kort brukstid för denna hypotetiska kyrkogård som dessutom måste ha haft ett mycket begränsat område till förfogande. En möjlighet är därför att platsen utgjorde en tillfällig begravningsplats för offentligt avrättade personer direkt innanför Väster port. Andra tänkbara

tolkningar är att gravarna tillhörde en mindre kristen kongregation utan egentlig kyrkobyggnad, kanske endast ett mindre kapell, eller rent av en särskild begravningsplats för icke-kristna – exempelvis judar och muslimer – som avlidit på besök i Lund och som kommit att gravläggas enligt kristna gravläggningsnormer men ej i vigd jord.

Den tredje gruppen gravar framkom vid utgrävningar i kvarteret Gyllenkrok åren 1990 och 1992 (fig. 1 B). Totalt rörde det sig endast om två enskilda gravar. De låg ett 50-tal meter från varandra, men det är trots detta ingen tvekan om att de hör samman. I den ena gravan framkom skelettet av en man i 35-40-årsåldern (fig. 9, grav 2).¹⁶ Skelettet låg *in situ* i Ö/V riktning, på rygg med huvudet i väster. Nedgrävningen var dock aningen för kort varför benen var uppdragna i en hockerliknande ställning, armarna var lagda över bröstet (fig. 7). Graven var naturligtvis mycket överraskande vid utgrävningstillfället, men än mer förvånande var det faktum att den gravlagde blivit kraftigt stympad. Av denna anledning analyserades skelettet av både osteolog och rättsmedicinare som gav en minst sagt spektakulär bild av vad som skett.¹⁷ Det visade sig nämligen att båda fötterna och båda händerna huggits av före gravläggningen. Högra underarmens ben hade huggits av exakt vid handleden. Handen hade hållits horisontalt mot underlaget med handflatan nedåt i det att hugget, som gick genom bågige underarmsbenen, kom framifrån, d v s från handens tumsida mot lillfingersidan. Den vänstra handen hade varit placerad på ett likartat sätt då underarmens bågige ben höggs av, någon decimeter ovan handleden, genom två skilda hugg från samma riktning som den andra handen. Första hugget gick genom ena underarmsbenet men stannade mot det andra, möjligen beroende på

Fig. 8. Den 35-40-årige mannens bägge händer och fötter hade omsorgsfullt huggits av. Brottytorna tyder på att stymningen skedde med en halvtrubbig yxa. Foto: Lars Westrup, Kulturen.

ett skyddande klädesplagg, varefter ett kompletterande hugg behövdes för att avlägsna handen. Högra benet hade även det huggits av i två omgångar. Första hugget kom framifrån från vänster sida och gick genom skenbenet. Det behövdes dock ytterligare ett hugg för att avlägsna foten. Genom ett hugg avlägsnades dock vänster fot strax ovanför ankeln. Snittytorna visar entydigt att samtliga hugg träffat den stympade *en face* samtidigt som dennes händer

hållits horisontalt mot underlaget med handflatorna nedåt, och att det hela skett med ett och samma redskap, sannolikt en halvtrubbig yxa (fig. 8). Det verkar alltså som om mannen inför stymningen lades på rygg varvid händer och fötter bands fast med armarna och benen särade varefter stymningen inleddes. Det är emellertid inte klarlagt om denna bestialiska stymning var dödsorsaken eller om mannen stympats först efter sin död. Om han

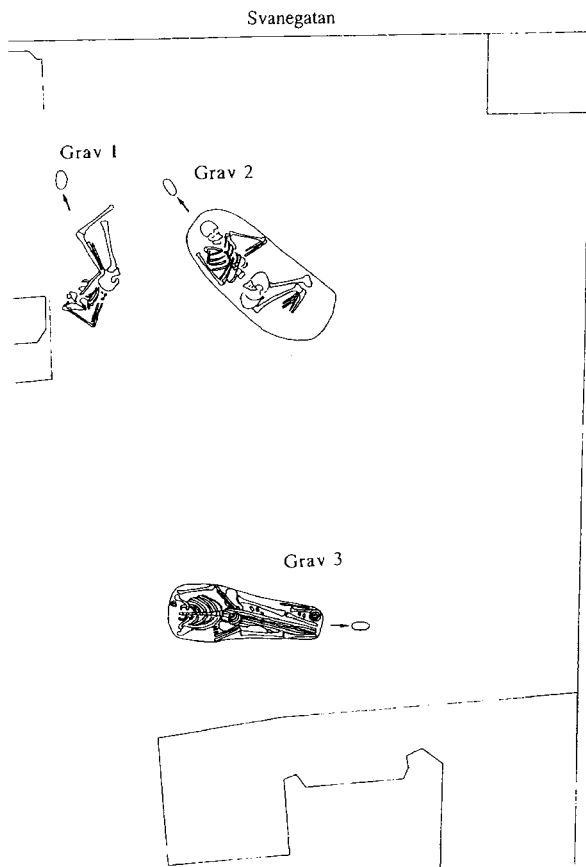

Fig. 9. Situationsplan över nordöstra delen av kvarteret Gyllenkrok där tre "profana gravar" påträffades vid arkeologiska undersökningar under åren 1990-92. Grav 1 har daterats till tiden omkring 1200 medan grav 2-3 sannolikt är samtida och har daterats till 1000-talets första hälft. Renritning: Maria Cinthio.

levde vid stymningen bör han dock ha avlidit omedelbart av förblödning. En märklighet i sammanhanget är att varken händerna eller fötterna återfanns i gravfyllningen.

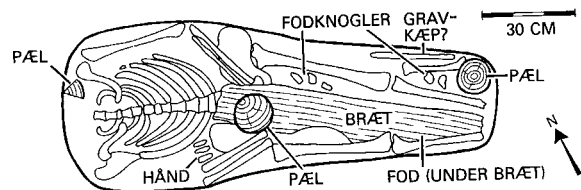

Fig. 10. Planritning över graven som påträffades i kvarteret Gyllenkrok år 1992. Graven innehöll skelettet av en man i 25-30-årsåldern som blivit kraftigt stympad. Vänster hand och bägge fötterna hade huggits av, liksom kraniet. I gravfyllningen framkom även en möjlig träkåpp samt ett träföremål som eventuellt fungerat som stupstock vid halshuggningen. Renritning: Jörgen Kraglund, Tidskriften Skalk.

Den andra graven (fig. 9, grav 3) framkom vid schaktningar två år senare ett 50-tal meter från den första graven.¹⁸ Även denna var anlagd i Ö/V riktning. Graven innehöll skelettet av en man i 25-30-årsåldern som blivit kraftigt stympad (fig. 10).¹⁹ Vänster hand hade huggits av tvärs över mellanhandsbenen genom två påföljande hugg. Både den högra och den vänstra foten avlägsnades genom att sken- och vadbenen höggs av några cm ovan anklarna. Det räckte dock med ett hugg på vart ben. Stymningen avslutades med att mannen halshöggs. I graven påträffades den avhuggna handen och de bägge fötterna, men inte kraniet. Snittytorna på benen visar att mannen, till skillnad från den andre stympade, legat på magen med händer och ben särade då stymningen ägde rum. De uppenbara likheterna mellan de bägge stympade individernas behandling talar för en nära samtidighet. I gravfyllningen påträffades en möjlig gravkåpp samt ett avlångt träföremål som lagts i graven tillsammans med den dode. Träföremålets funktion är oklar, men kan mycket väl ha fungerat som stupstock vid halshuggningen. Dessutom hade tre

Fig. 11. En handskrift av den sachsiska lagsamlingen Sachsenspiegel ger ett illustrativt exempel på vad som sker med falskmyntare. Illustrationen visar en myntmästare som erhåller sitt ämbete av kungen. Han präglar emellertid falska mynt, men blir ertappad då han försöker köpa en tupp med dessa mynt. Som straff får myntmästaren sin högra hand avhuggen varefter handen hängs upp utanför hans verkstad. Efter Nathorst-Böös 1973. Renritning: Tina Borstam.

träpålar slagits rakt genom graven, varav den mittersta genomborrat mannens bukparti. Om denna pålning skett i anslutning till gravläggningen eller vid ett senare tillfälle är dessvärre oklart. Dateringsmässigt tillhör de bägge gravarna i kvarteret Gyllenkrok 1000-talet, och då sannolikt dess första hälft.

Vilka de bägge avrättade männen var kommer vi aldrig att få klarhet i. Genom att studera den medeltida lagstiftningen finns emellertid en möjlighet att söka rimliga förklaringar till de våldsamma straffen och de minst sagt skändande begravningarna. De brott, som bestraffades på detta sätt, måste ha betraktats som synnerligen allvarliga för statsmakten. Som tidigare nämnts var dödsstraff och stymningsstraff inte särskilt vanligt förekommande under tidig medeltid. Dessutom vet vi att dessa straffs verkställighet ofta ersattes av stränga pengaboter.²⁰ I de danska landskapslagarna omnämns kroppsstraff och stymning endast vid några få tillfällen. I Jyske Lov föreskrivs exempelvis avhuggning av hand såsom straff för falskmyntning – ”da skal kongen have hans hånd”. Förfalskningskriteriet var kort och gott att präglingen hade skett utan kungens samtycke. I Ribe stadsrätt stipuleras dödsstraff genom halshuggning för utprånglande, tillverkande samt till och med in-

nehav av falska mynt.²¹ Dessa lagtexter illustrerar med stor tydlighet att falskmyntning ansågs som ett mycket allvarligt brott eftersom det var en medveten kränkning av den kungliga överhögheten. I detta sammanhang är det dessutom viktigt att minnas att Lund under tidig medeltid var Danmarks största och viktigaste myntpräglingsort. Mot den här redovisade bakgrunden verkar det högst troligt att de bägge stympade och avrättade männen anklagats och dömts för majestätsbrottet falskmyntning av självaste kungen. Eftersom gravarna daterats till 1000-talets första hälft är det troligt att det var Knut den store (1018-35) eller Hardeknut (1035-42) som låg bakom domsluten.

Genom det danska Nordsjöväldet knöts en rad kulturella kontakter mellan Danmark och det anglosaxiska England. Ett exempel är den danska myntningsorganisationen som helt byggdes upp efter anglosaxiskt mönster under 1000-talets första hälft.²² I fråga om lagstiftningen kan det därför vara värt att studera de anglosaxiska lagarna och se hur falskmyntning bedömdes. Redan i Æthelstans lag (924-940) angavs att en myntmästare som dömdes för falskmyntning skulle få sin hand avhuggen som straff, och att handen skulle sättas upp ovanför mynt-

verkstadens ingång. Under Ethelred II:s tid (979-1016), under det tidiga 1000-talet, skedde en straffskärpning, bl a dömdes den som hemligt slog mynt i skogen till döden. Vad som är särskilt intressant för oss är att lagstiftningen återigen förändrades och skärptes under Knut den stores tid (1016-1035). Det blev nu inte längre möjligt för den ertappade falskmyntaren att omvandla sitt straff till en pengabot. Som tidigare var straffet för falskmyntning att få sin högra hand avhuggen och därefter upphängd över den plats brottet hade begåtts. Ett nytt straffinslag var nu även kastrering. Från Henry I:s tid (1100-1135) vet vi även att falskmyntare fick handen avhuggen som straff, vanligt var även stympning av ögon och könsorgan.²³ Dödsstraff och kroppsstraff förekom även i de flesta andra kontinentala länder, men till skillnad från England dominerade andra straffformer, exempelvis att bli bränd på bål eller avrättad genom kokning.²⁴

De bägge gravarna i kvarteret Gyllenkrok i Lund blir med denna korta utblick än mer förstaeliga. Då den anglosaxiska myntningsorganisationen överfördes till Danmark kom naturligtvis även den anglosaxiska lagstiftningen som rörde myntningen att överföras. I denna framställdes falskmyntning som ett av de allvarligaste brotten då det rörde sig om majestätsbrott, ett brott som bestraffades genom stympning och avrättning. De engelska lagarna förklarar även varför flera av de avhuggna extremiteterna saknades i de lundensiska falskmyntargravarna – dessa användes helt enkelt i skändande och avskräckande syften då de spikades upp ovanför dörren till de dömdas myntverkstäder (fig. 11). Intressant i sammanhanget är att det vid de arkeologiska undersökningarna i kvarteret Gyllenkrok även framkom rikliga lämningar efter metallhantverk samt ett

flertal smyckebrakteater, d v s myntavbildande dräktspännen, som kan knytas till myntmästarmiljöerna i främst Lund och Roskilde.²⁵

5. Avslutning

De gravar som beskrivits ovan har en sak gemensam, nämligen att de i jämförelse med det totala gravmaterialet framstår som kraftiga avvikelser från det *normala*. De ”profana gravarna” har nämligen flera grundläggande drag som inte kännetecknar de normala gravarna. De döda har exempelvis gravlagts i ovigd jord och ofta i besynnerliga eller ovanliga kroppsställningar. Det som förenar dessa gravar är att de är tillkomna långt utanför de kristna normernas rāmärken.

Eftersom de är just *onormala* har det varit möjligt att söka mer eller mindre trovärldiga förklaringar till deras tillkomst. Varje grav har här sin egen historia att berätta. Den hittills redovisade sammanställningen av de ”profana gravar” som påträffats i Lund uppvisar därför en serie fascinerande och ovanliga livsöden ur det förgångnas persongalleri. Trots detta är det viktigt att inte bara se dessa enskilda fall som arkeologiska kuriositeter utan även som informationsrika anomalier som kan användas i studiet av något så abstrakt som medeltida mentalitet. De ”profana gravarna” hjälper oss att förstå medeltidsmänniskans sätt att tänka och handla, om det rationella och det irrationella, om gränserna för det tillåtna och det otillåtna, samt om det normala och det onormala...

Noter

1. Nilsson 1987 s. 146f.
2. Se exempelvis Jacobzon & Sjögren 1983 s. 122.
3. Persson & Persson 1980 s. 151.

4. Muntlig uppgift av grävningssledaren Torvald Nilsson, Kulturen, Lund.
5. Carelli 1991.
6. En mer detaljerad presentation av de "profana gravarna" återfinns i Carelli 1992 och 1995.
7. Kieffer-Olsen 1993.
8. Se exempelvis de resultat som presenteras av Anders Andrén i denna volym.
9. Roslund 1990.
10. Iregren 1991.
11. Iuul 1964; Jørgensen 1972.
12. Muntlig uppgift av osteolog Caroline Arcini, Lund.
13. Blomqvist 1939.
14. Andrén 1980 s. 66.
15. Andrén 1984 s. 56.
16. Carelli 1991; Arcini 1991.
17. Skelettet har undersökts av osteolog Caroline Arcini, RAÄ UV-Syd, Lund, respektive professor Peter Löwenhielm, Statens Rättsmedicinska Institut, Lund.
18. Carelli & Salminen 1993.
19. Arcini 1993.
20. Österberg 1987.
21. Iuul 1964 sp. 448; Rasmusson 1959 sp. 158; Nathorst-Böös 1973 s. 106ff.
22. Hauberg 1900; Tusindtallets Danske Mønter 1995; Malmer 1997.
23. Nathorst-Böös 1973 s. 89ff.
24. Nathorst-Böös 1973.
25. Jensen 1995 s. 102.

Litteratur

- Andrén, Anders: *Lund. Medeltidsstaden* 26. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer, rapport. Stockholm 1980.
- : *Lund – tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning*. Medeltidsstaden 56. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer, rapport. Stockholm 1984
- Arcini, Caroline: Osteologisk rapport. *Kv. Gyllenkrok 3, 4, 5. Lund. Rapport över arkeologisk undersökning*. Kulturen, Lund 1991, s. 41-42.
- : Osteologisk rapport. *Kv. Gyllenkrok nr 29-30 (3-7). Arkeologisk schaktövervakning* 1992. Rapport över arkeologisk undersökning, nr 5. Lund 1993, s. 55.

- Blomqvist, Ragnar: Uppseendeväckande skelettfynd vid grävning på gasverket. *Lunds Dagblad* 23/10 1939.
- Carelli, Peter: *Kv. Gyllenkrok 3, 4, 5. Lund. Rapport över arkeologisk undersökning*. Kulturen, Lund 1991.
- : Inför döden är inte alla lika – profana gravar i medeltidens Lund. *META, medeltidsarkeologisk tidskrift* 1992 nr. 1-2, s. 62-83.
- : We Are Not All Equal in the Face of Death. Profane Graves in Medieval Lund. *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum* 1993-1994. New Series Vol. 10. 1995, s. 43-59.
- Carelli, Peter & Lars Salminen: *Kv. Gyllenkrok nr 29-30 (3-7). Arkeologisk schaktövervakning* 1992. Rapport över arkeologisk undersökning, nr 5. Lund 1993.
- Hauberg, Peter: *Myntförhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146*. København 1900.
- Iregren, Elisabeth: Kvinnor och barn under medeltid – ett antropologiskt perspektiv på några skelettmaterial. *Kvinnospår i medeltiden*. Red. I. Lövkrona. Kvinnovetenskapliga studier 1. Lund 1991, s. 55-92.
- Iuul, Stig: Kroppsstraff. Danmark. *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* bd. IX. 1964, sp. 448-449.
- Jacobzon, Lars & Jane Sjögren: Människor i stadens utkant. Helgeandshuset kyrkogård berättar om liv och död. *Helgeandsholmen. 1000 år i Stockholms ström*. Red. G. Dahlbäck. Monografier utgivna av Stockholms kommun 48. Stockholm 1983, s. 112-133.
- Jensen, Jørgen Steen: Møntmestre laver smykker. *Tusindtallets Danske Mønter fra Den kongelige Mønt- og Medaillesamling*. Red. J. S. Jensen. København 1995, s. 102-103.
- Jonsson, Kristina: Bland barnaföderskor, spädbarn och "vuxna barn" – social och religiös kontroll speglad i gravmaterialet från Västerhus. *META, medeltidsarkeologisk tidskrift* 1999 nr. 4, s. 12-35.
- Jørgensen, Jens Ulf: Straff. Danmark. *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* bd. XVII. 1972, sp. 260-266.
- Kieffer-Olsen, Jakob: *Grav og gravskik i det middelalderlige Danmark. 8 kirkegårdsudgravninger*. Højbjerg 1993.
- Malmer, Brita: *The Anglo-Scandinavian Coinage c.995-1020*. Stockholm 1997.
- Nathorst-Böös, Ernst: *Hela världens tjuv. En studie i straffen för mynt- och sedelförfalskningsbrotten före cirka 1850*. Stockholm 1973.
- Nilsson, Bertil: Död och begravning. Begravningskicket i Norden. *Tanke och tro. Aspekter på medeltidens tankevärld och fromhetsliv*. Red. O. Ferm & G. Tegnér. Studier till Det Medeltida Sverige 3. Stockholm 1987, s. 133-150.
- Persson, Evy & Ove Persson: Medeltidsfolket från kvarteret Repsla-

- garen. I: Mårtensson, A. W.: *S:t Stefan i Lund. Ett monument ur tiden.* = (Gamla Lund förening för bevarande av stadens minnen, Årsskrift 62). Lund 1981, s. 151-170.
- Rasmusson, Nils Ludvig: Falskmyntning. *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid* bd. IV. 1959, sp. 158-160.
- Roslund, Mats: Nittioalets medeltidsarkeologi och det döda barnet. *Fornvännen* 85, 1990, s. 283-292.
- Tusindtallets Danske Mønter fra Den kongelige Mønt- og Medaillesamling.* Red. J. S. Jensen. København 1995.
- Österberg, Eva: Brott och straff i svenska småstäder under medeltid och vasatid. Svensk kriminalitet i europeiskt perspektiv. *Över gränser. Festskrift till Birgitta Odén.* Lund 1987, s. 473-504.